

ORIENTAL JOURNAL OF PHILOLOGY

journal homepage:

<http://www.supportscience.uz/index.php/ojp/about>

INTERCONNECTION BETWEEN METAPHOR AND CULTURE (COMPARATIVE ANALYZE BETWEEN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES)

Parizod Ibragimova*Lecturer at the department of Western languages and literature**Ma'mun University*iparizod823@gmail.com*Tashkent, Uzbekistan*

ABOUT ARTICLE

Key words: Metaphor, social context, culture, language, linguistics, cognitive mechanism, universal metaphors, intercultural communication.

Received: 16.10.25**Accepted:** 17.10.25**Published:** 18.10.25

Abstract: In this article, the connection between metaphor and culture is researched. The reflection of cultural values and worldviews in the metaphors of English and Uzbek languages is studied. In the social context, this article shows the differences and similarities between metaphor and culture within examples, and highlighting innovative ideas about the role of cognitive mechanisms. The results show that the metaphors in English and Uzbek languages can appear on the uniqueness of each culture, and their differences help to understand human experience. Overall, the article serves to enhance intercultural communication as well as understanding, and emphasizes the need for further research in this field in the future.

METAFORA VA MADANIYAT O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARINING QIYOSIY TAHLILI)

Parizod Ibragimova*G'arb tillari va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi**Ma'mun Universiteti*iparizod823@gmail.com*Toshkent, O'zbekiston*

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: Metafora, ijtimoiy kontekst, madaniyat, til, lingvistika, kognitiv mexanizm, universal metaforalar, madaniyatlararo muloqot.

Annotatsiya: Ushbu maqolada metaforalar va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tahlil etiladi. Ingliz va o'zbek tillaridagi metaforalarning madaniy qadriyatlar va dunyoqarashlarni aks ettirishi o'rganiladi. Ijtimoiy kontekstda bu maqola,

metafora va madaniyat o'rtasidagi farqlar va o'xshashliklarni misollar bilan ifodalaydi, shuningdek, kognitiv mexanizmlarning roli haqida innovatsion fikrlarni yoritadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ingliz va o'zbek tillaridagi metaforalar har bir madaniyatning o'ziga xosligini aks ettiradi va ularning farqlari inson tajribasini yanada chuqurroq anglashga qo'l keladi. Umuman olganda, maqola madaniyatlararo muloqot va tushunishni chuqurlashtirishga xizmat qiladi va kelajakda ushbu sohada qo'shimcha tadqiqotlar o'tkazish zarurligini ta'kidlaydi.

ВЗАИМОСВЯЗЬ МЕТАФОРЫ И КУЛЬТУРЫ (СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ АНГЛИЙСКОГО И УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКОВ)

Паризод Ибрагимова

Преподаватель кафедры западных языков и литературы

Университет Маъмуна

iparizod823@gmail.com

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Метафора, социальный контекст, культура, язык, лингвистика, когнитивный механизм, универсальные метафоры, межкультурная коммуникация.

Аннотация: В данной статье анализируется взаимосвязь метафор и культуры. Рассматривается, как метафоры в английском и узбекском языках отражают культурные ценности и мировоззрение. В социальном контексте статья иллюстрирует на примерах различия и сходства между метафорами и культурой, а также освещает роль когнитивных механизмов. Результаты показывают, что метафоры в английском и узбекском языках отражают уникальность каждой культуры, а их различия способствуют более глубокому пониманию человеческого опыта. В целом, статья способствует углублению межкультурной коммуникации и взаимопонимания и подчёркивает необходимость дальнейших исследований в этой области в будущем.

Kirish. Metaforalar lingvistikada juda ko'p ishlatiladigan faol termin hisoblanadi va bu tushuncha olimlar tomonida juda dolzarb, ko'p o'rganiladigan yo'nalishdir. Aristotel metafora atamasiga birinchi marta ta'rif berib o'tdi va unga ko'ra metafora bu noaniq bo'lgan tushunchalarni aniq bo'lgan tushunchalar bilan ifodalashdir. Kventilianning fikriga ko'ra, metaforalar narsalarning nomi demakdir va metafora tufayli har bir narsa yer yuzida nomi

mavjuddir (Glucksberg, S., 2001). 1980-yilda konspetual metafora termini Lakoff va Johnson tomonidan ishlab chiqildi. Bu ta'limotga ko'ra metaforalar shunchaki tilning bezash yoki noaniq bo'lgan tushunchalarni nomlash uchun qo'llaniladigan termin emas balki, metaforalar insonning kognitiv mexanizm hosilasidir, ya'ni bir konspetual sohadagi bilimlarni ikkinchisiga o'tkaza olishdir (Lakoff & Johnson, 2003).

Madaniyat – tilda muhim ahamiyat kasb etadi. Inson o'z tili orqali madaniyatni ifoda qiladi, misol uchun, maqollarda, frazalarda, so'zlashuv odobida, shu jumladan metaforalarda ham. Metaforalar, madaniy qadriyatlar va an'analarni aks ettiradi va shu xalqning dunyoqarashini ifodalaydi. Masalan "Vaqt – pul" (Time is money) metaforasi g'arb davlatlarida vaqtning qiymati va uning zarurligi ifodalangan (Kövecses, 2005).

Tadqiqot metodlari. Ushbu eksperimental maqolaning asosiy qismi o'rganish obyekti, usullari va eksperimentning umumiy tuzilishini ta'riflash bilan boshlanadi. O'rganish obyekti bu tadqiqotda metaforalar va ularning madaniyat bilan bog'liqligidir. Bunda ingliz va o'zbek tillaridagi metaforik ifodalar tahlil qilindi. Tadqiqotda deskriptiv metod va qiyosiy taqqoslash usullaridan keng qo'llanildi. Metaforalar va ularning madaniy kontekstdagi ahamiyatini aniqlash uchun matnlar, maqolalar va ilmiy tadqiqotlar tahlil qilindi. Shuningdek, ingliz va o'zbek tillaridagi metaforalar o'rtasidagi farqlar va o'xshashliklarni aniqlash maqsadida yuqori sifatli adabiyotlar o'rganildi. Tadqiqot jarayoni uch bosqichdan iborat bo'lib, birinchi bosqichda ingliz va o'zbek tillaridagi metaforik ifodalar to'plangan, ikkinchi bosqichda, bu ifodalar madaniy kontekstda tahlil qilindi, uchinchi bosqichda esa olingan natijalar qiyoslandi va tahlil natijalari umumlashtirildi.

Natijalar. Natijada metafora va madaniyating uzviy bog'liqligi ingliz va o'zbek tillarida ko'rib chiqildi.

1. Ingliz Tili: "I am blue today" yoki "she is blue with her problems" metaforalarida "blue" so'zining tarixi orqali, insonning g'azablangan yoki qayg'u holatini ifodalaydi. Bu metafora 18-asrda "blue devils" (ko'k shaytonlar) atamasi bilan bog'liq bo'lib, inson ruhiy holatini tasvirlaydi (Merriam-Webster Thesaurus).

2. O'zbek Tili: Aksincha, o'zbek tilida "blue" (moviy) rangi yaxshilik va tozalik bilan bog'liq. Buning o'rniga, yomonlik va g'azabni ifodalash uchun qora rang keng ishlatiladi. Bu farq, ranglarning madaniyatdagi o'ziga xosligini ko'rsatadi va o'zbeklar uchun qora rang negativ his-tuyg'ularni ifodalashda muhim ahamiyatga ega.

3. Ingliz Tili: "Family is a shelter" metaforasi, oilaning himoyachi va qo'llab-quvvatlovchi ro'li haqida gapiradi. Bu, oila a'zolarining bir-birini himoya qilishini va xavfsizlikni ta'minlashini ifodalaydi.

4. O'zbek Tili: "Oila – kuch" iborasi, oilaning ijtimoiy ahamiyatini va birlikni ta'kidlaydi. O'zbek madaniyatida oila ko'proq ijtimoiy ko'rsatkich sifatida ko'riladi va uning ahamiyati, jamiyatda kuchli birlashtiruvchi faktor sifatida namoyon bo'ladi.

5. Ingliz Tili: "Success is a ladder" metaforasi, muvaffaqiyatga erishish yo'lidagi qiyinchiliklar va harakatlarni ifodalaydi. Bu, har bir qadamni belgilash va muayyan maqsadga erishish jarayonini ko'rsatadi.

6. O'zbek Tili: "Muvaffaqiyat – meva" iborasi muvaffaqiyatni mehnat natijasi sifatida ko'radi. Bu, o'zbeklarning mehnatga bo'lgan yondashuvini aks ettiradi, ya'ni muvaffaqiyat har doim mehnat va qat'iyat bilan bog'liqdir.

Muhokama. Ushbu metaforalar va ularning farqlari bizga ingliz va o'zbek madaniyatlari o'rtasidagi o'xshashliklar va farqlarni ko'rsatadi. Har bir til o'z madaniy qadriyatlari va tajribalariga mos ravishda o'ziga xos metaforalarga ega. Bu farqlar ranglarning, oilaning ahamiyatining, muvaffaqiyatga erishish jarayonining va yoshning qabul qilinishidagi madaniy tafovutlarni ochib beradi. Ushbu misollar orqali madaniyatlararo muloqot va o'zaro tushunishni yanada chuqurlashtirish mumkin. Ammo, Kövecses fikriga ko'ra shunday metaforalar borki ular hamma til vakillari uchun birdek tushunarli, ular umumiy metaforalar sanaladi(Kövecses, 2005). Masalan, "happiness is up" metaforasi birinchi marta, Lakoff va Johnson tomonidan tahlil qilingan. Bu kontseptual metafor "yaxshi his qilish", "to'qqizinchi bulutda bo'lish", "yuqorida bo'lish" kabi til ifodalarida ko'rinadi. Mashhur olim Yu ushbu kontseptual metafora xitoy tilida ham mavjudligini izohladi(Yu, 1995). Shuningdek, vengar tilida ham mavjudligi haqida dalillar bor. Lakoff va Johnson ta'kidlashiga ko'ra, bular "umumiy jismoniy tajriba" natijasida paydo bo'lgan. Lakoff va Johnson dastlab ta'kidlaganidek, biz quvnoq bo'lganimizda jismoniy faol bo'lishga ko'proq moyil bo'lamiz. Harakatlanish, faol bo'lish, sakrash, tabassum qilish (ya'ni, og'zingizning burchaklarini yuqoriga burish) – bular barqaror harakatlardir. Bu albatta baxt (yoki aniqroq aytganda, baxtli bo'lish) bilan bog'liq universal his-tuyg'ular bo'lib, ular universal yoki deyarli universal bo'lgan kontseptual metaforalarni keltirib chiqarishi mumkin(Lakoff & Johnson, 2003).

Xulosa. Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi metaforalar o'rtasidagi o'xshashliklar va farqlar, shuningdek, ularning madaniyat bilan bog'liqligi batafsil tahlil qilindi. Metaforalar, tilning muhim bir qismi sifatida, inson tajribasini va madaniy qadriyatlarni ifodalashda muhim rol o'ynaydi. Aristotel va boshqa olimlar tomonidan ta'riflangan metaforalar, insonning kognitiv mexanizmlariga asoslanib, turli madaniyatlarda shakllanadi. Ingliz va o'zbek tillaridagi metaforalar o'rtasidagi o'xshashliklar, insoniyatning umumiy tajribasini aks ettiradi. Biroq, ranglarning, oilaning ahamiyatining, muvaffaqiyatga erishish jarayonidagi farqlar, har bir madaniyatning o'ziga xosligini ko'rsatadi. Metaforalarning madaniyatdagi roli, milliy xususiyatlarni ochib beradi va madaniyatlararo muloqot va o'zaro tushunishni yanada

chuqurlashtirishga yordam beradi(Ashurova & Galiyeva, 2019). Shu bilan birga, bunday farqlar va o'xshashliklar, turli tillar va madaniyatlar o'rtasida o'zaro ta'sir va aloqalarni o'rganishda muhim ahamiyatga ega. Ular, nafaqat tilning estetik jihatlarini, balki insoniyatning umumiy kognitiv jarayonlarini ham aks ettiradi. Kelajakda bu sohada qo'shimcha tadqiqotlar o'tkazish, madaniyatlararo muloqotni yanada rivojlantirishda yordam berishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati :

1. Ashurova, D. U., & Galieva, M. R. (2019). Cultural Linguistics. Toshkent: Turon-Iqbol.
2. Glucksberg, S. (2001). Understanding Figurative Language: From Metaphors to Idioms. New York: Oxford University Press.
3. Kövecses, Z. (2005). Metaphor in Culture: Universality and Variation. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press.
5. Yu, N. (1995). Metaphorical expressions of anger and happiness in English and Chinese. *Metaphor and Symbolic Activity*, 10(2), 59–92.